

Rivista Italiana di Studi Catalani

La *Rivista Italiana di Studi Catalani*, pubblicata con periodicità annuale in formato cartaceo, è la prima e unica rivista scientifica italiana di catalanistica finalizzata allo studio e alla riflessione critica sulla cultura catalana in ogni sua manifestazione, nel segno della più ampia interdisciplinarietà. Patrocinata dall'AISC, di cui accoglie l'espressione culturale, è aperta alla comunità scientifica e accademica internazionale e si propone come strumento di diffusione della ricerca individuale e di gruppo, nazionale ed estera, d'incoraggiamento del confronto a livello sovranazionale su temi di ricerca nell'ambito della catalanistica, a partire dalla tradizione epistemologica consolidata per favorire l'avanzamento dei metodi d'indagine e delle conoscenze e per promuovere il rinnovamento della ricerca nel settore attraverso il dialogo costante con altre aree disciplinari. Accoglie contributi scientifici originali e inediti a tema libero (articoli, note, recensioni) e proposte per la sezione monografica di carattere filologico, letterario, linguistico, artistico, storico e culturale in senso lato, con estensione temporale dalle origini alla contemporaneità.

Indicizzazione nei database internazionali:

ANVUR (Classe A), ERIH+, Latindex, CARHUS Plus, NSD - Norwegian Register for Scientific Journals, Series and Publishers, MLA International Bibliography, MIAR - Matriu d'Informació per a l'Anàlisi de Revistes.

Menció de la Delegació del Govern de la Generalitat de Catalunya a Itàlia 2015.

Direzione scientifica

Patrizio Rigobon (Università "Ca' Foscari" di Venezia e Secció Històrico-Arqueològica dell'Institut d'Estudis Catalans), Maria Teresa Cabré (Presidente della Secció Filològica dell'Institut d'Estudis Catalans), Claudio Venza (Università degli Studi di Trieste).

International Advisory Board

Lola Badía (Universitat de Barcelona), Enric Bou (Università "Ca' Foscari" di Venezia), Kálmán Faluba ("Eötvös Loránd" Tudományegyetem, Budapest), Maria Grossmann (Università degli Studi dell'Aquila), Jaume Martí Olivella (University of New Hampshire, Durham, NH), Joan Ramon Resina (Stanford University, Stanford, CA), Roser Salicrú i Lluch (Institució Milà i Fontanals, C.S.I.C. e Secció Històrico-Arqueològica dell'Institut d'Estudis Catalans), Tilbert Dídac Stegmann (Goethe-Universität, Frankfurt am Main), Giuseppe Tavani † (Professore emerito, Università di Roma La Sapienza).

Direzione editoriale

Veronica Orazi (Università degli Studi di Torino e Secció Històrico-Arqueològica dell'Institut d'Estudis Catalans).

Redazione

Gabriella Gavagnin (Universitat de Barcelona), Barbara Greco (Università degli Studi di Torino), Elena Pistolesi (Università per Stranieri di Perugia), Úrsula Vacalebri Lloret (Università degli Studi di Torino e Universitat d'Alacant).

Università degli Studi di Torino

Dip.to di Lingue e Letterature Straniere e Culture Moderne

via Verdi, fronte n. 41 – I-10124 Torino

veronica.orazi@unito.it

<https://www.ediorso.it/riscat/index.html>

Pubblicazione periodica annuale registrata presso il Tribunale di Alessandria al n. 32/2015 (4 maggio 2015) ISSN 2279-8781 ANCE 206402

Direttore Responsabile: Lorenzo Massobrio

Rivista Italiana di Studi Catalani

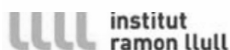
10 (2020)

Edizioni dell'Orso
Alessandria

Volume edito a cura di V. Orazi

pubblicato con contributo di fondi:

Dipartimento di LLSCM
Università di Torino

Università
Ca' Foscari
Venezia

Dipartimento di Studi Linguistici
e Culturali Comparati

La Rivista Italiana di Studi Catalani è patrocinata da:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General de Política Lingüística

Generalitat de Catalunya
Govern della Catalogna
Delegazione in Italia

© 2020

Copyright by Edizioni dell'Orso s.r.l.

via Rattazzi 47 – I-15121 Alessandria

tel. +39 0131 252349 fax +39 0131 257567

e-mail: info@ediorso.it

<http://www.ediorso.it>

Realizzazione editoriale e informatica: ARUN MALTESE (bibliotecnica.bear@gmail.com)

Grafica della copertina: PAOLO FERRERO (paolo.ferrero@nethouse.it)

È vietata la riproduzione, anche parziale, non autorizzata, con qualsiasi mezzo effettuata, compresa la fotocopia, anche a uso interno e didattico. L'illecito sarà penalmente perseguibile a norma dell'art. 171 della Legge n. 633 del 22.04.1941

ISSN 2279-8781

ANCE 206402

ISBN 978-88-3613-071-9

Indice

VICENT MARTINES

Faïdits i la seua lluita segons la “Cançó de la croada contra els albigesos”. Mimesi literària, resistència i ‘realpolitik’ 1

ADRIÀ MARTÍ-BADIA

La recepció dels postulats de la filologia romànica internacional sobre la llengua catalana en el conjunt de la catalanofonia (1854-1906) 29

ANNA CIOTTA

Verso il dipinto “Spiaggia di Portici” di Mariano Fortuny y Marsal: gli studi preparatori del MNAC di Barcellona e del Meadows Museum, SMU, di Dallas 65

SEZIONE MONOGRAFICA

Esriptures hipertextuals (1900-1936)

CARME GREGORI SOLDEVILA

Cinema i literatura: “Un film (3000 metres), de Víctor Català 113

ÀNGEL CANO MATEU

El mite de Jesús Infant: dues reescriptures literàries de Jacint Verdaguer i Josep Carner 131

JORDI MALÉ

Ressons bíblics en l’obra de Carles Riba. Quatre versicles 155

GONÇAL LÓPEZ-PAMPLÓ

El moment editorial d’Irene Polo. Una proposta per a l’estudi de les relacions transtextuals en “La fascinació del periodisme” 173

LLUÍS QUINTANA TRIAS

Josep Pla: una reescriptura incessant 189

NOTE

PAULA MARQUÉS HERNÁNDEZ

- Sobre la vacuïtat i la innocuïtat de la societat contemporània.*
Una nota al voltant de la prosa d'Empar Moliner 205

ATTUALITÀ

PATRIZIO RIGOBON

- Versi preziosi: cinque recenti poesie di Antoni Canu* 217

- Tavola rotonda *La Catalogna, l'Europa, la democrazia* 227

RECENSIONI

T.S. Harrington, *A Citizen's Democracy in Authoritarian Times: An America View on the Catalan Drive for Independence*, València, PUV, 2019, 290 pp. (I. Lo Giudice), pp. 259-264; *Catalonia, Iberia and Europe*, a cura di D. Duarte e G. Vale, Roma, Aracne, 2019, 364 pp. (P. Rigobon), pp. 265-269; J.C. Moreno Cabrera, *L'imperi de la llengua comuna. Guia de l'imperialisme lingüístic espanyol*, Argentona, Voliana Edicions, 2018⁴, 228 pp. e J.C. Moreno Cabrera, *Determinació nacional. Catalunya davant l'ofensiva espanyolista (2009-2018)*, Argentona, Voliana Edicions, 2019, 196 pp. (X. Ferré Trill), pp. 270-274; *La vida marítima a la Mediterrània medieval*, a cura de L. Badia, Ll. Cifuentes i R. Salicrú i Lluch, Barcelona, PAM, 2019, 396 pp. (V. Orazi), pp. 275-279; *Tripulacions i vaixells a la Mediterrània medieval*, a cura de R. Salicrú i Lluch, Barcelona, PAM, 2019, 426 pp. (V. Orazi), pp. 280-284; *Curial e Güelfa*, edició crítica de R. Aramon i Serra, text revisat per J. Santanach, A.-J. Soberanas i J. Torró, estudi i notes de L. Badia i J. Torró, Barcelona, Editorial Barcino, 2018, 451 pp. e *Curial e Güelfa*, versió de Ll.-A. Baulenas, Barcelona, Editorial Barcino, 2018, 3 voll., 141 + 216 + 179 pp. (K. Faluba), pp. 285-292; Ausiàs March, *Un male strano. Poesie d'amore*, a cura di C. Nadal Pasqual e P. Cataldi, Torino, Einaudi, 2020, LII + 180 pp. (P. Rigobon), pp. 293-297; Joan Pujol, *Els poemes de Lepant*, a cura de E. Miralles i P. Valsalobre, Barcelona, Editorial Barcino, Biblioteca Barcino 12, 2019, 192 pp. (O. Maymó Gatell), pp. 298-303; Margarita Xirgu, *En primera persona. Entrevistes i declaracions públiques*, a cura d'A. Ayats i F. Foguet, Barce-

lona, Departament de Cultura de la Generalitat, 2020, 473 pp. (R. Aran Vilà), pp. 304-311; *Gaziel i Josep Pla: Estimat amic. Epistolari 1941-1964 i textos complementaris*, a cura de M. Llanas, Barcelona, Edicions Destino, 2018, 265 pp. (X. Ferré Trill), pp. 312-315; Mercè Rodoreda, *Teatre*, a cura de E. Gallén i G. Guerra, Barcelona, IEC - Fundació Mercè Rodoreda, 2019, 342 pp. (V. Orazi), pp. 316-318; Enric Valor, *Four Valencian Fairy Tales*, translated by P. Scott Derrick and M.-Ll. Gea-Valor, introduction by J. Martines Llinares, Santa Barbara (CA), Publications of eHumanista, 2020, 66 pp. (V. Vidal), pp. 319-321; Alda Merini, *Balades no pagades*, trad. di N. Albert, Calonge (Mallorca), Ossos de Sol 48, 2019, 232 pp. (P.J. Martorell), pp. 322-323; August Bover, *Cloc!*, Tarragona, Arola Editors, 2014, 107 pp., *Beabà*, Tarragona, Arola Editors, 2014, 127 pp., *Tornaveu*, Tarragona, Arola Editors, 2018, 78 pp. (V. Orazi), pp. 324-327; Gemma Gorga, *Instruments òptics, Strumenti ottici*, trad. di G. Vincenzi, Roma, Edizioni Ensemble, 2019, 105 pp. (F. Esposito), pp. 328-334; Maria Grazia Calandrone, *Sèrie fòssil*, trad. di N. Albert, Ibiza, Edicions Aïllades - Ibiza Editions, 2019, 162 pp. (G. Gavagnin), pp. 335-338; Sebastià Portell, *Ariel i els cossos*, Barcelona, Editorial Empúries, 2019, 263 pp. (E. Simeoni), pp. 339-341; Eva Baltasar, *Boulde*, Barcelona, El Club Editor, 2020, 160 pp. (P. Marqués Hernández), pp. 342-343; Manuel Molins, *Teatre complet 1*, Introduccions de F. Foguet, S. Škrabec, M. Molins, València, Institució Alfons el Magnànim - Centre Valencià d'Estudis i Investigació, 2019, 1287 pp. (P. Rigobon), pp. 344-348; *Dramatúrgies contemporànies per a la igualtat*, a cura de I. Marcillas i B. Sansano, València, PUV, 2019, 534 pp. (M. Moreno), pp. 349-352; Jaume Lloret i Esquerdo, *Els titelles al País Valencià*, Alacant, PUA, 2019, 415 pp. (V. Orazi), pp. 353-355.

Vicent MARTINES

ISIC-IVITRA, Universitat d'Alacant
Institut d'Estudis Catalans
Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona
martines@ua.es

Faïdits i la seua lluita segons la “Cançó de la croada contra els albigesos”. Mimesi literària, resistència i ‘realpolitik’¹

Resum

En aquest estudi analitzem la figura dels faïdits i com va ser la seua lluita per “recobrar les terres dels seus pares”. Ho fem en establir les conseqüències de la batalla de Muret, que va esdevenir la clau de volta de la Croada. Analitzem la qüestió en allò que és contingut en la *Cançó de la Croada contra els albigesos*, i en la consideració de la vida d'alguns faïdits molt remarcables que, personatges memorables de l'obra, van protagonitzar fets més enllà i després del que conté en el seu text. El valor afegit d'aquesta obra rau en el fet que també es tracta d'un document històric, coetani als fets que reporta, amb una mimesi literària força feaent en l'exercici de perspectivisme i contrast de punts de vista. Ens centrem en l'estudi de quatre dels faïdits que apareixen en l'obra i van tenir vides esmerçades a redreçar els efectes de la Croada: els germans Jordà(s) i Pèire Roger de Cabaret; els comtes de Foix, Ramon Roger i Roger Bernat III, pare i fill; i el trobador i cavaller al servei dels comtes de Tolosa, Guy de Cavalhó. A més, analitzem un altre perfil de *realpolitik* en faïdits que, després de l'aplicació del Tractat de Meaux-París (1229), van començar a tornar a Occitània prèvia acceptació de la sobirania de França, i fins i tot van

¹ Aquest estudi s'ha dut a terme en l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA [ISIC-IVITRA] (Programa per a la Constitució i Acreditació d'Instituts Superiors d'Investigació Cooperativa d'Excel·lència de la Generalitat Valenciana, Ref. ISIC/012/042), i en el marc dels projectes, xarxes i grups de recerca següents: «Variación y cambio lingüístico en catalán. Una aproximación diacrónica según la Lingüística de Corpus» (MICINUN, Ref. PGC2018-099399-B-100371); (IEC, Ref. PRO2018-S04-MARTINES); del Grup d'Investigació VIGROB-125 de la UA; la Xarxa de recerca en innovació en docència universitària «Lingüística de Corpus i Mediterrània intercultural: investigació educativa per a l'aplicació de la Lingüística de Corpus en entorns multilingües diacrònics. Aplicacions del Metacorpus CIMTAC» (Institut de Ciències de l'Educació de la UA, Ref. 4581-2018); i el Grup d'Investigació en Tecnologia Educativa en Història de la Cultura, Diacronia lingüística i Traducció (Universitat d'Alacant, Ref. GITE-09009-UA)].

arribar a tenir càrrecs i situació benestant al servei de la Corona francesa. En aquest cas estudiem la figura d'Oliver de Termes.

Paraules clau: *Cançó de la croada contra els albigesos*, faïdits, Historiografia, Mimesis, Batalla de Muret, Tractat de Meaux-París (1229), Literatura trobadoresca, *realpolitik* medieval.

Abstract

The goal of this article is to analyze the *faïditz* and how their struggle was to “regain their parents’ land”. After establishing the consequences of the battle of Muret, which became the keystone of the Crusade, I analyze the question of what is contained in the *Song of the Crusade against the Cathars*, and I also analyze the life of some *faïditz*. The added value of this work lies in the fact that it is also a historical document, contemporaneous with the events it reports. This work is done under a reliable mimesis through the perspectivism and contrast of points of view. We focus on the study of four of the *faïditz* which are characters in this work and had lives invested to straighten the effects of the Crusade: the brothers Jordà(s) and Pèire Roger de Cabaret; the counts of Foix, Ramon Roger and Roger Bernat III, father and son; and the troubadour and knight at the service of the counts of Tolosa, Guy de Cavalhó. In addition, I analyze another profile of *realpolitik* in *faïditz*. This profile is filled by *faïditz* who, at last, after the Treaty of Meaux-Paris (1229), began to return to Occitania upon acceptance of the sovereignty of France, and even earn high class positions at the service of the French Crown. In this case we focus on Oliver of Termes.

Keywords: *Song of the Crusade against the Cathars*, *Faïditz*, Historiography, Mimesis, Battle of Muret, Treaty of Meaux-París (1229), Trobadoric Literature, Medieval *realpolitik*.

1. Muret, clau de volta en la Croada contra els albigesos

Muret va ser una derrota decisiva per a les forces aliades de la Corona d'Aragó i el comtat de Tolosa i altres importants senyoriis occitans. Va obligar a la Corona d'Aragó a reorientar la seua política i expansió². En la

² M. ALVIRA CABRER, *Muret 1213: la batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros*, Barcelona, Ariel, 2008; M. ALVIRA CABRER, *Diferencias interpretativas y problemas militares. La batalla de Muret en la historiografía contemporánea*, dins *La encrucijada de Muret*, Sevilla, Sociedad Española de Estudios Medievales: Archivos y Publicaciones Scriptorium, 2015, pp. 9-88; M. ALVIRA CABRER, *Jaque mate a la “gran corona de Aragón”: la batalla de Muret*, dins *La cruzada contra los cátaros (I), 1209-1215*, monogràfic de «Desperta Ferro», LVI, 2019, pp. 38-46.

*Cançó de la Croada contra els albigesos*³, tenim un report corprenedor dels fets i, alhora, dels debats, consells, sermons i discursos que s'hi pronuncien. És un text que, evidentment, para atenció als fets bèl·lics, però que no menysté el poder de la paraula, sia pronunciada en discursos, debats o arengues, sia posada per escrit en cartes i missives⁴. El resultat de la batalla s'augurava ben dolç per a la Corona d'Aragó i el seu rei, el bon rei Pere el Catòlic, qui havia tingut una actuació memorable a la també decisiva batalla de les Navas de Tolosa l'any anterior (1212)⁵. Els efectius de les forces catalanoaragoneses i occitanes eren molt més nombrosos que la host croada, la qual, havia quedat resclosa al castell de Muret⁶.

El rei Pere el Catòlic va tastar l'amargor de la fel de la derrota davant l'exèrcit croat que comandava Simó de Montfort en pro de França. El "bon rei d'Aragó" va perdre en batalla la vida i, alhora, la influència de la seua Corona sobre els senyoriis occitans –molts dels quals eren vassalls seus⁷; a més, quasi va fer que la Corona desaparegués atés que el seu hereu, Jaume I, que només tenia cinc anys, era, a sobre, a Carcassona, en poder d'aquell en batalla contra el qual morirà, com a fermança de pactes i treves⁸. El resultat de la batalla, ens el reporta la *Cançó de la Croada*:

[l. 140]

[...]

[el bon rei d'Aragó] fou tan malament nafrat i ferit
que per enmig de la terra la sang se n'escampà
i llavors caigué mort aquí tot estés.

[...]

³ En les referències textuais seguisc Guilhem de Tudela – Anònim, *La Cançó de la Croada contra els albigesos*, a cura de V. Martines i G. Ensenyat, Barcelona, Proa, 2003. En fer referència a aquesta obra, direm *Cançó de la Croada*.

⁴ Y. BUFFETAUT, *Les cathares: et la croisade contre les Albigeois*, Louviers, YSEC Editions, 2016; M. ROQUEBERT, *L'épopée cathare*, París, Privat, 2001; M. ZERNER, *La croisade albigeoise*, París, Gallimard, 1979.

⁵ *Las Navas de Tolosa 1212-2012. Miradas cruzadas*, coord. P. Cressier y V.S. Cuenca, Jaén, Universidad de Jaén, 2014.

⁶ *Le Temps de la bataille de Muret (12 septembre 1213)*, *Actes du 61e congrès de la Fédération historique de Midi-Pyrénées*, édités par J. Le Pottier, J. Poumarède, C. Marquez et R. Souriac, Montréjeau, Conseil Départemental Haute-Garonne, 2014.

⁷ M. RAGUIN, *Le personnage du roi d'Aragon dans la Chanson de la Croisade albigeoise*, dins «Cultura Neolatina», LXXII, 2012, p. 53-85.

⁸ M. ALVIRA CABRER, *Tòpics i llocs comuns d'una batalla decisiva: Muret, 1213*, dins «Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics», XXV, 2014, pp. 19-43.

Així fou el gran desastre que el món recorda,
 car molts homes s'hi quedaren, morts i estesos,
 gran fou el desastre!

Com ja havia anunciat el narrador en iniciar el report de la batalla de Muret:

[l. 137]
 Tot el món fou rebaixat, de veres heu de saber-ho,
 car Paratge fou destruït i exiliat
 i tota la Cristiandat ofesa i avergonyida.

El papa Innocenci III⁹ havia excomunicat els càtars i havia proclamat la butlla de la croada contra la seua heretgia¹⁰. El cap de la croada va ser Simó IV de Montfort (ca. 1160/1165 - Tolosa de Llenguadoc, 1218), V comte de Leicester i va aconseguir, per a França, una victòria decisiva¹¹. Per a Occitània la desfeta de Muret i la Croada va ser, alhora, un calvari i una tragèdia el rosari de conseqüències de la desfeta de Muret va ser un calvari¹² i va deixar no pocs testimonis trobadorescos¹³. No va significar la

⁹ G. LAVEAGA, *El sueño de Inocencio*, México, Martínez Roca, 2006; D.J. SMITH, *Muret y las limitaciones del poder del papado*, dins *La encrucijada de Muret*, cit., pp. 275-286; IDEM, *La ira de Dios: el pontífice Inocencio III y la cruzada albigense*, dins *La cruzada contra los cátaros (I), 1209-1215*, cit., pp. 48-51; M. BALARD – J.-PH. GENÈT – M. ROUCHE, *De los bárbaros al Renacimiento*, Madrid, Akal, 1994² [1989], pp. 191-194.

¹⁰ M. ALVIRA CABRER – L. Macé – D. Smith, *Le temps de la "Grande Couronne d'Aragon" du roi Pierre le Catholique. À propos de deux documents relatifs à l'abbaye de Poblet (février et septembre 1213)*, dins «Annales du Midi», CCLXV, 2009, pp. 5-22; P. JIMÉNEZ, *Muret y la consolidación de un frente disidente transpirenaico*, dins *La encrucijada de Muret*, cit., pp. 177-194; D. LAMBERT, *La herejía medieval. Movimientos populares, de los bogomilos a los husitas*, Madrid, Taurus, 1986; P. LAVAL, *Los cátaros*, Madrid, Crítica, 2000; M. ROQUEBERT, *L'Épopée cathare, I. L'invasion 1198-1212*, París, Perrin, 2006.

¹¹ G.E.M. LIPPIATT, *Simon V of Montfort and Baronial Government, 1195-1218*, Oxford, Oxford University Press, 2017; IDEM, "Eia, Christi milites!": *La cruzada de los barones de 1209*, dins *La cruzada contra los cátaros (I), 1209-1215*, cit., pp. 28-37; M. ROQUEBERT, *Simon de Montfort*, París, Perrin 2010; *Les grandes batailles méridionales, 1209-1271*, édité par L. Albaret et N. Gouzy, Toulouse, Privat, 2005.

¹² P. BENITO I MONCLÚS, *Pedro II el Católico y Occitania: la gestación de un ambicioso proyecto político*, dins *La cruzada contra los cátaros (I), 1209-1215*, cit., pp. 20-26; G. BORDONOVE, *La Tragédie cathare*, París, Pygmalion, 1991.

rendició ni total ni immediata. Aquesta batalla fa establir in front d'insurgència i subversió dissident al sud del qual quedava la Corona d'Aragó, que hi va fer de port segur i base d'operacions –almenys fins a 1258, amb el Tractat de Corbeil–. La Corona d'Aragó no va desemparrar els seus vassalls del nord pirinenc, els quals passaven a ser-ho “per conquesta injusta” d'altres senyors i, al remat de la Corona francesa¹⁴. Aquesta i els seus recursos immensos van ser molt superiors i duradors¹⁵. França va actuar amb voluntat monolítica i unitat d'acció política per afermar les conquestes militars de la croada a fi de procurar-ne la incorporació legal al dret francès¹⁶. En aquest procés va ser clau la immediata activació de la preeminència del dret de França (*Côteume de Paris*) per sobre de l'ordenament jurídic o furs o usatges específics de cada senyoriu occità i, especialment, de l'anomenat Codi provençal¹⁷, que exercia de referència a tot Occitània¹⁸. És una guerra de conquesta, la Croada, i no tant una “guerra santa”¹⁹, i s'hi enfronten dues concepcions de cultura política: la de la Corona francesa, que amb els tres reis capets francesos vinculats a la Croada (Felip II August, Lluís VIII el Lleó i Lluís IX el Sant) inicia, especialment amb Lluís IX²⁰ –signatari del Tractat de Meaux-París, 1229–, el camí cap a la monarquia autoritària i centralitzadora; i la dels

¹³ A.M. MUSSONS FREIXAS, *La voz de los trovadores antes y después de la batalla de Muret*, dins *La encrucijada de Muret*, cit., pp. 239-258.

¹⁴ P. JIMÉNEZ, *La herejía de los cátaros*, dins *La cruzada contra los cátaros (I), 1209-1215*, cit., pp.14-18.

¹⁵ L. MACÉ, *Avant et après Muret: le Midi de la France au tournant du XIIIe siècle (1195-1222)*, dins *La encrucijada de Muret*, cit., pp. 195-210; IDEM, *Una cruzada contra los malos cristianos*, dins *La cruzada contra los cátaros (I), 1209-1215*, cit., pp.6-12; L.W. MARVIN, *Los más temibles asedios, 1209-1215*, dins *La cruzada contra los cátaros (I), 1209-1215*, cit., pp. 52-57.

¹⁶ L.W. MARVIN, *The Occitan War: A Military and Political History of the Albigensian Crusade, 1209-1218*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008; M. ROQUEBERT, *L'Épopée cathare, 3. Le lys et la croix 1216-1229*, Paris, Perrin, 2007.

¹⁷ Compilat en l'àmbit de la cort de Ramon V de Tolosa, a Sant Gili, el 1149, probablement pel *causidicus Radulfus*, un dels cancellers del comte. Veg. A. GOURON, *L'Auteur du Codi*, dins «Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis / Revue d'Histoire du Droit / The Legal History Review», LXX, 2002, pp. 1-20.

¹⁸ M. ROQUEBERT, *L'Épopée cathare, 2. Muret ou la dépossession 1213-1216*, Paris, Perrin, 2006.

¹⁹ M.G. PEGG, *A Most Holy War. The Albigensian Crusade and the Battle for Christendom*, New York, Oxford University Press, 2008.

²⁰ J. LE GOFF, *Saint Louis*, Paris, Gallimard, 1996.

senyorius occitans²¹. Aquesta croada és una campanya per a la desposseïció d'Occitània, que comença a ser efectiva ja des de les primeres operacions. Amb el setge, ocupació, incendi i massacre de Besiers, i, tot seguit, amb el setge, ocupació, desnonament i expulsió de la població autòctona supervivent. Aquestes poblacions són les primeres desposseïdes, on hi ha els primers faïdits.

2. El testimoni excepcional de la *Cançó de la Croada contra els albigesos* i la vida dels faïdits posterior a aquesta obra.

La *Cançó de la Croada contra els albigesos*, al llarg de 9.582 versos alexandrins, ens reporta els esdeveniments de la croada (entre 1204 i 1219). Té dos autors, un de conegut, Guillem de Tudela, autor de la primera part (2.772 primers versos, distribuïts en 131 *laissez* (o cobles) d'alexandrins). La primera part de l'obra és partidària de la Croada. Un altre autor, anònim, és el responsable de la segona part. Aquesta, consta de 6.810 versos, distribuïts en 83 *laissez* (de la 132-214), que són molt més extenses que les de Tudela. Aquesta segona part, molt més rica i elaborada literàriament, pren partit clarament pels occitans. Per això sembla probable que l'autor, que resta anònim com hem dit, fóra un trobador o algun molt versat en l'*ars* trobadoresca. En aquest cas, encara que hi ha una proposta probable d'identificació de l'autor d'aquesta segona part de l'obra²². El

²¹ É. CASSIGNOL, *France d'oïl contre France d'oc: la première guerre franco-française, 1209-1249*, Paris, La Compagnie littéraire-Brédys, 2006.

²² S. GUIDA, *L'attività poetica di Gui de Cavaillon durante la crociata albigese*, dins «Cultura neolatina», XXXIII, 1973, pp. 235-271 i IDEM, *L'autore della seconda parte della Canso de la Crotzada*, dins «Cultura neolatina», LXIII, 2003, pp. 255-282 identifica l'autor en la persona del trobador Gui de Cavaillon, molt proper al comte Ramon VI de Tolosa i molt compromés a favor seu i en contra de la Croada. Tant és la seua confiança amb el comte i compromís contra la Croada, que, arriba a compartir una composició amb el comte mateix i li inquireix –quasi podríem dir que, en fer-ho, li retrau–què s'estima més el comte, que siga el Concili Laterà qui li torne el seu comtat, o ser ell mateix qui, en combat, el recupere per la força. I el Comte li respon que “mais amaria / conquerre pretz e valor / que null'otra manentia / que-m tornes a deshonor.” Veg. RIALTO, *Repertorio informatizzato dell'antica letteratura trobadorica e occitana*, <<http://www.rialto.unina.it/BdT.htm>>. El trobador va compondre aquesta pregunta poètica cap a 1205-1206, quan el comte havia apel·lat al Papa, en el context del Concili Laterà (iniciat en 1215). Veg. M. RAGUIN, *Lorsque la poésie fait le*

valor afegit d'aquesta obra és que també es tracta d'un document històric, coetani als fets que reporta, i el resultat és una mimesi literària versemblant en què el binomi història i veritat és coherentment feaent en l'exercici de perspectivisme i contrast de punts de vista que significa la coautoria antitètica del text. Ens dona, l'obra, tant en una com en l'altra part, molts exemples de faïdits.

2.1. Faïdits, els desposseïts per la Croada, que lluitaran per “recobrar les terres dels seus pares”, la seua “pàtria”

En l'obra trobem, com hem dit, molts exemples de faïdits. L'obra ens dona, ben aviat, la descripció potser més colpidora de l'esfereïdor dolor dels faïdits. El setge, presa i possessió de Carcassona per part de la Croada era molt important estratègicament; consumava la desposseïció dels vescomtes de Trencavell, tancava l'eixida a la mar del comtat de Tolosa – del qual els Trencavell eren feudataris– i permetia als croats tenir accés a grans riqueses. *La Cançó de la Croada* li fa els honors de dotar d'una il·lustració l'atac a Carcassona: els cavallers croats renglats, atacant, fins i tot disposen de màquines de setge (veg. Figura 1).

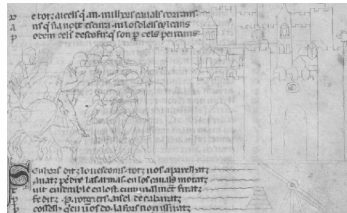

Fig. 1. *Cançó de la Croada contra els albigesos*.
Bibliothèque Nationale de France, fr. 25425, f. 15,
il·lustració del setge i presa de Carcassona.

souverain. Étude sur la Chanson de la Croisade albigeoise, Paris, Honoré Champion, 2015; i la ressenya que en va fer –un veritable article– G. LARGHI, *Marjolaine Raguin, Lorsque la poésie fait le souverain. Étude sur la Chanson de la Croisade albigeoise*, dins «Perspectives médiévales», XXXVII, 2016, <<http://journals.openedition.org/peme/10774>>. En fer-ho, el comte ja posava en pràctica la *realpolitik*, i estava ben confiat en la Cancelleria del comtat de Tolosa i els seus cònsols, ben experts en lleis, ja des què, p.e., en 1149 compongué el Codi provençal. Ben interessant és, pel que va la qüestió, L. MACÉ, *Jeunesse et légitimité dynastique dans le chant de l'Anonyme La mortz o la terra*, dins «Médiévales», LXXIV, 2018, <<http://journals.openedition.org/medievales/8523>>, DOI: <https://doi.org/10.4000/medievales.8523>.

En aquesta primera part de l'obra, que és la pro-francesa i favorable a la croada, en reportar la fi del setge i presa de Carcassona, Guilhem de Tudela ens ofereix un testimoni corprenedor dels faïdits. No s'estén força en aquest cas, però els versos que dedica són suficients perquè puguem percebre el dolor que devien sentir els faïdits, el dolor que sent qui, a sobre de derrotat, és desnonat de les seues propietats legítimes, expulsat traumàticament del seu entorn de vida immediat i abocat, irremissiblement, a l'exili, a cercar refugi on puga trobar-ne –l'obra situa aquest auxili a Tolosa, a [la Corona d']Aragó i a 'Espanya', per referir-se a la resta de la península ibèrica cristiana de llavors–i haver de fer-ho només amb el porten posat.

[l. 33]

[...]

Els burgesos de la vila i els cavallers que hi són,
 les dones i les donzelles, a veure qui hi podia més,
 que no hi romàs ni sergent ni jove,
 ni home petit ni gran, dona ni donzella,
 del tot nus se n'anaren a colp d'esperó,
 en camisa o en bragues, sens altre vestit:
 no els deixaren ni el valor d'un botó.
 Els uns van a Tolosa, els altres a Aragó
 i els altres a Espanya, uns cap avall, uns cap amunt.
 I ocuparen [els croats] la sala, les torres i la torrassa.
 Tota la bella roba mesa en un pilot;
 els cavalls i els muls, que n'hi havia bona provisió,
 els han repartits com els ha semblat millor.

En un altra obra, les *Grandes Chroniques de France*, molt important perquè forma part del relat i imatge oficial de la Corona francesa, com a prova de que la Croada contra els albigesos no deixava de ser-ne un interès estratègic (d'expansió), tenim una imatge que ens il·lumina aqueix mateix fet; el moment mateix que els faïdits de Carcassona en son foragitats (veg. Figura 2). Aquesta imatge, per dissort, demostra –sense ser-ne conscient– la versemblança de la mimesi literària de la *Cançó de la Croada* a què hem fet referència a la fi de l'epígraf anterior:

Fig. 2. Habitants de Carcassona foragitats,
faïdits, de fet nus del tot, sense res, pels croats.
Grandes Chroniques de France,
British Library, BL Cotton MS Nero E II

En la *Cançó de la Croada*, els faïdits són citats ja des del començament. Ens parla Guillem de Tudela i ens vaticina què els passarà –de fet ja avança la desposseïció–:

[l. 1]

En el nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant
comença la cançó que mestre Guillem ha fet,
un clergue que fou a Navarra, a Tolosa, nodrit.
Després vingué a Montalbà, així com la història diu,
i s'hi va estar onze anys. Al dotzé any se'n va anar
a causa de la destrucció que va conèixer i veure
en la geomància, que ell havia molt de temps estudiat.
I va saber que el país seria cremat i arrabassat
a causa de la folla creença que havien consentit;
que els rics ciutadans serien desposseïts
dels grans béns amb què s'havien enriquit,
i que els cavallers se n'anirien faïdits,
esbandits, desgraciats, a terres estrangeres, consirosos i marrits.

La *Cançó de la Croada* ofereix una privilegiada, si no única, relació entre història i literatura. Els personatges de l'obra són personatges històrics, reals, amb els seus noms i llinatges, bé si són croats vencedors, bé si són occitans faïdits. Tot seguit citem alguns d'aqueixos personatges faïdits. Són personatges històrics que esdevenen personatges literaris en una obra que, tant en la part de Tudela, com en la d'autoria anònima, pretén ser emblemàtica i amb to d'epopeia. Aquests faïdits van més enllà de la gran obra literària que és aquest text, atés que la seua lluita d'aquests personatges històrics, com a faïdits, continua encara molt més enllà d'on acaba l'obra. Aquests faïdits que citem escriuen de primera mà pàgines d'enduradora resistència oberta o encoberta a l'invasor, tot fent servir sovint la cort de Jaume I –qui encara no havia començat les seues

conquestes– com a base d'operacions de desestabilització de l'Occitània caiguda sota el poder croat i, de vegades, fins i tot dirigeixen veritables expedicions de contra-atac i de setge de fortes posicions sota control croat.

La *Cançó de la Croada* atén a aquests i altres fàidits al llarg de tota l'obra. En la primera part, en pro de la croada, la de Guilhem de Tudela, referir-se als fàidits –ja des del començament mateix– és remarcar, inequívocament, les conseqüències que patirà qui presente resistència. En la segona part (des de l.[*aisse*] 132 inclosa en avant), la d'autoria anònima i pro occitana, referir-se als fàidits es remarcar la injustícia patida per aquests no sols senyors, sinó també grans homes, “senyors de paratge”, que lluiten per recuperar la “terra”, que ací hauríem d'entendre en el sentit literal de “pàtria” atés que, per exemple, l'obra ens diu que ho fan “per recobrar les terres que foren dels seus pares” (l. 143), afany en què tenen, d'altra banda, el suport de tot el poble. Vegem alguns fàidits, citats d'una i/o altra part de l'obra²³:

2.2. Jordà(s) de Cabaret i son germà Pèire Roger de Cabaret

Senyors de quatre imponents castells, entre els quals mereix menció especial en l'obra el de Cabaret –“fort castell” – (l. 210), equiparable al de Termes. Pèire Roger apareix –amb diàleg i tot– en la l. 24 –relativa al setge de Carcassona–, en la l. 41 –la lluita ferrenya per Saissac– i també apareix en les l. 49, 54, 63, 64, 66 i 67. A la fi, van perdre el castell davant de Simó de Montfort. Pèire Roger va pactar amb el cabdill de la croada (vendre-li els seus castells a canvi de possessions properes de Besiers), i va mantenir el pacte fins a la mort de Montfort en el segon setge de Tolosa. Ja absent de les operacions Montfort, Pèire es fa càrrec del castell de Lastours (1223), on acull el bisbe càtar de Carcassona, que fugia dels dominics. La croada

²³ Hi ha molts altres senyors fàidits citats en la *Cançó de la Croada*. Alguns sols puntualment, altres en diversos o fins i tot nombrosos passatges. Tot i que, per limitacions d'espai no podem fer-hi ara atenció, no enes estem de citar-ne només alguns dels que més sovintegen en l'obra, com a fermaça de la seua força i poderosa significació (indiquem el número de *laisse*s en què podem tenir bones mostres del tractament de cadascun, encara que la majoria d'ells apareixen en més passatges): Jordas de Lantar (l. 214); Guilhem de Menerva (l. 49); Guilhem de Niort (l. 210 i 211); Iscard de Pueglaurens (l. 102, 103, 106, 197, 214); Peire Raimon I de Rabastens (l. 10, 39, 75, 107, 108, 110, 112, 142, 152, 163 i 167). En un altre lloc, hi pararem atenció. De la mateixa manera, en un altre treball farem atenció específica als dos grans fàidits, els comtes de Tolosa, pare i fill: Ramon VI i VII.

no va oblidar Pèire Ramon i va atacar diverses vegades els seus castells. Ell va resistir fins que el 1229 va haver de capitular. No se sap que se'n va fer després. El Tractat de Meaux-París ja era vigent. Abans de la croada, del “carnatge” i de la “minva de la terra” –en termes de la *Cançó de la Croada*– que significa, i abans que el Tractat ho reblarà, els Cabaret havien fet amb normalitat la vida dels senyors occitans i havien acollit en les seues possessions trobadors. En aquest cas, és remarcable el contacte sovintejat que tenien amb el gran trobador tolosenc Pèire Vidal i el no menor Ramon de Miraval, cavaller (pobre) de la regió de Carcassona, també en l'òrbita de Tolosa²⁴.

2.3. Ramon Roger i Roger Bernat III, pare i fill, comtes de Foix.

Es tracta de dos grans senyors, per a Occitània i per a la Corona d'Aragó. El comte de Foix, bé quant a Ramon Roger I (ca. 1152-1223), bé quant al fill, Roger Bernat II (1195-1241) –qui també serà vescomte de Castellbò–, apareix citat en l'obra 40 vegades. La veritat és que la majoria de les cites fan referència al pare, llavors senyor que exercia el ple imperi de tan important comtat, feudatari de Tolosa i encastat amb els Trencavell, senyors de Carcassona i Besiers, també feudataris de Tolosa. El fill encara no havia heretat, però llavors ja era prou gran per participar sovint en els combats de la croada, a la vora de son pare, i sempre amb valoracions més que enaltidores de la seua valentia; en succeir el seu pare al front del comtat de Foix, serà conegut amb l'honorable renom de “el Gran”²⁵.

El comte de Foix (i el “comte jove”, el fill, també hi ajuda) és un referent important de l'ofensiva tolosana que va fer que, més tard la host croada de Montfort quedés en situació, a priori, compromesa a Muret. Els occitans no van ser en cap moment, i menys encara abans de la desfeta de Muret, dòcils i sí formidables combatents. Tenim una bona mostra en un combat de les forces del comte de Foix contra els croats, camí de les Bordes, que, en el manuscrit de la *Cançó de la Croada*, mereix els honors d'estar il·lustrat (l. 96, f. 53 del ms.). És una bona avinentesa per comprovar de nou la vívida potència visual de l'*ἐνάργεια*²⁶, tan efectiva amb què el narrador

²⁴ RIALTO, cit.

²⁵ *A History of the Crusades: The Later Crusades, 1189-1311*, General Editor K.M. Setton, eds. R.L. Wolff and H.W. Hazard, Madison, Milwaukee - Londres, University of Wisconsin Press, 1969, pp. 299-320.

²⁶ V. MARTINES, *Diàlegs interdisciplinaris entre text i imatge. Pintar amb paraules en Tirant lo Blanch de Joanot Martorell i en la Tragèdia de Caldesa de Joan Roís de*

dota la descripció de les accions. No ho deien ja perquè en aquest cas tinguem una il·lustració gràfica –molt esquemàtica, sols el perfil de les figures, sense coloriment ni gaires detalls més–, sinó perquè el narrador ens explica què passa, com fan diversos dels personatges, a l’engròs del cos armat que forma les hosts a cavall que topen i es barregen en combat campal, sinó perquè també centra l’atenció en combat singular que és epítom de l’emoció i virulència del grup d’enemics, el resultat del qual, la mort en combat del guerrer invasor, enardeix encara més les intencions d’aquests, com a revenja. El narrador centra l’atenció del receptor, amb un deix de patetisme heroïc, quan diu que el colp de llança mortal que tomba el cavaller –un croat– derrotat en aquesta lliça del combat tumultuós que és un enfrontament d’hosts medieval, fa que la sang del caigut amere la seua senyera. És un intensificador de la narració molt efectista, que no menysté els occitans, encara que li interessa per fer valdre més i millor després la victòria croada; millor vèncer a la fi sobre un enemic formidable. Aquest passatge pertany a la part de l’obra feta per Guilhem de Tudela i és pro francesa. Per això, els versos finals s’adrecen als francesos i reverencia la seua reacció aïrada en veure el seu companyó caigut en combat; en diu “aïrats com a lleons”, que remet a l’emblema heràldic de Montfort, que és un lleó rampant. Vegem i sentim aquest passatge (veg. Figura 3):

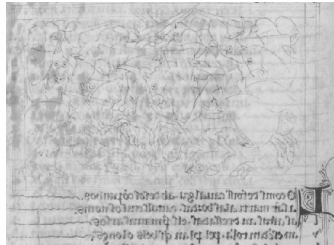

Fig. 3. *Cançó de la Croada contra els albigeos*.
Bibliothèque Nationale de France, fr. 25425, f. 53,
il·lustració situada al començament de la l. 96
i es correspon amb el xoc armat que aquesta reporta.

[l. 96]

El comte de Foix cavalcà amb els seus companyons
cap a Sant Martí a les Bordes, que tal n'era el nom.

[...]

En baixar les llances fou gran la lluita:

els tolosans criden “Tolosa!” i “Cumminge!”, els gascons,
i “Foix” criden els altres, i “Montfort!” i “Saissos!”

Un cavaller d'allà, Giraud de Pepios,

que és amb el comte de Foix, dels millors dels seus barons,
anava picant el destrer amb els esmolats esperons:

un company d'en Brocart, que era dels bretons,

el troba enmig del camí en eixir d'un bosc:

per l'escut el va ferir i li travessà la musculera

i li punxà l'ausberg, que, per darrere de l'arçó,

li ficà un tros de la llança; ensanguinat se li va quedar el penó;

i va caure mort a terra sense confessió.

Quant els francesos ho veieren, estigueren molt fellons:

corregueren per auxiliar-lo, aïrats com a lleons

i com a bons vassalls.

Els Foix van tenir una actuació molt remarcable a Muret, a desgrat de la desfeta (l. 138-142). Quan, per mor de tal derrota, el comte de Tolosa i el seu infant han de retre Tolosa a Simó de Montfor i anaren faïdits per “terra i mar” –p.e., a la Corona d'Aragó i a Anglaterra– cercant suports per redreçar la situació, el comte de Foix els acompanya al Concili Laterà (1215), davant del Capítol del qual el Papa els concedeix audiència, «per recobrar les terres que foren dels seus pares» (l. 143); en el qual també compareix amb ells Pèire Ramon I de Rabastens. A més de Ramon VI de Tolosa, el de Foix pronuncià un eloqüent i emocionat discurs i va debatre molt hàbilment (l. 143-151). La *Cançó de la Croada*, ara ja en la part occitana i d'autor anònim, excel·leix també a reportar, amb no menor *ἐνάργεια* els debats i deliberacions del Concili, amb molt bon ritme i suggerint, quan no explicant-los directament, els punts de vista de les diverses contraparts i els diversos personatges que hi prenen part. També en aquest passatge –o potser amb més raó, per ser un debat– l'obra aconsegueix el que deia Quintilià²⁷ *ut cerni videatur quam audire*, veure i oïr el que ha passat. Per raons d'espai, oferim alguns tasts, centrats en l'actuació del comte de Foix (veg. Figura 4):

²⁷ QUINTILIANUS, *Institutio Oratoria*, IX, 2, 40, <<http://perseus.uchicago.edu/perseus-cgi/citequery3.pl?dbname=LatinAugust2012&query=Quint.%209.2.40&getid=0>>.

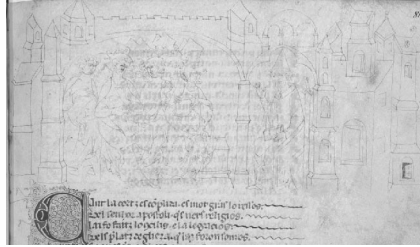

Fig. 4. *Cançó de la Croada contra els albigesos*.
Bibliothèque Nationale de France, fr. 25425, f. 81,
il·lustració situada al començament de la l. 96
i es correspon amb el xoc armat que aquesta reporta.

[l. 143]

Quant les corts se celebren, molt gran en fou el ressò,
del senyor Papa, qui és ver religiós.
Allà es féu el concili i la legació
dels prelats de l'Església, que hi foren cridats,
cardenals, bisbes, abats i priors,
comtes i vescomtes de moltes regions.

Hi fou el comte de Tolosa i son fill, bell i bo,
que vingué des d'Anglaterra amb pocs companys
i passà, per França, per molts llocs perillous;
car el gentil n'Arnaut Topina li donà auxili,
arribà a Roma, que és lloc sagrat.

[...]

Hi era el comte de Foix, que és avinent i valent.
Davant el Papa s'agenollen
per recobrar les terres que foren dels seus pares.

El Papa s'esguarda el jove i les seues faccions,
i reconegué el llinatge i sabé les fallides
de l'Església i del clergat, que li són contraris:
de pietat i d'ira té el cor tan dolorós
que sospira i plora pels dos ulls.
Però no hi valen als comtes dret, ni fe ni raons.

[...]

Però davant el Papa, car n'era el temps i l'ocasió,
s'alçà el comte de Foix i raonà a bondó,
que ell sap ben parlar.

El Papa va reconèixer que els occitans tenien raó, però no podia retornar-los els senyorius perduts davant Simó de Montfort, com diu la *Cançó de la Croada*:

[l. 143]
 per l'acord que tenien entre els dos [el Papa i Montfort]
 i per por al clergat, de què ell és temerós,
 li llevà [el Papa], doncs, la seua terra i n'esdevingué possessor [Montfort]
 i volgué que la tingués en comanda en Simó,
 car d'altra manera no li l'havia estat donada.

Malgrat que la (dis)sort dels seus senyoriis no podria redreçar-la el Papa, aqueixa actuació diplomàtica de Foix, a la vora del comte de Tolosa, davant el Papa i el Concili, demostra l'acurada formació dels nobles occitans, pròpia de la cultura cortés, que tanta importància conferia al poder de les paraules. Representen una avinent combinació d'espasa i paraula. L'obra diu que Foix “és avinent i valent” (l. 143) i que

[l. 144]
 Ell sap ben parlar, amb seny i amb coneixement.
 Quan el comte raonà sobre l'enrajolat
 totes les corts l'escoltaren, el miraven i l'entengueren;
 tenia la color fresca i el cos ben fet;
 anà al Papa i li digué bellament:
 – “Senyor Papa legítim, de qui tothom depén
 i té la seu de Sant Pere i el seu govern,
 on tot pecador ha de trobar protecció,
 i qui ha de servir dret, pau i justícia,
 car sou aquí per a la nostra salvació,
 senyor, les meues paraules escolteu i els meus drets torneu-me;
 [...]”
 I el poderós comte missenyor, qui moltes terres tenia,
 és sotmés i la seua terra sotmet a la vostra discreció,
 Provença, Tolosa i Montalbà us reté;
 i després foren lliurades a la mort i al turment,
 al pitjor enemic i al de pitjor talent,
 a en Simó de Montfort, qui se n'empara, les oprimeix,
 els destrueix i aniquila, que mercé no en sent.
 Després que foren posades sota la seua protecció,
 foren lliurades a la mort i a la malvestat”
 [...]

El comte de Foix és un gran guerrer, valent i forma una host poderosa. En la *Cançó de la Croada* protagonitza, com veiem, nombrosos i memorables episodis. En aquest sentit, per tan memorable que va merèixer els honors de tenir una il·lustració al·lusiva, remarquen la batalla de Besiege, encara que la victòria va ser per a Foucaud i Jean de Berzy. Foix

és clarament situat al mig de la càrrega (i de la imatge) identificable pels 3 pals del seu escut. La senyera del comtat de Foix eren 3 pals vermells sobre fons daurat, molt semblant a la senyera de la Corona d'Aragó (Veg. la Figura 5).

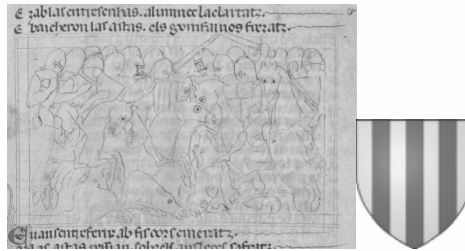

Fig. 5. *Cançó de la Croada contra els albigesos*.
Bibliothèque Nationale de France, fr. 25425, f. 228.

[l. 211]

[...]

I “Foix!” i “Tolosa!” proferiren i cridaren,
i “Montfort!” i “Brezys!” feren oir i clamaren.
Allà on s’encontraren, amb els escuts acolorits
i amb les senyeres, s’il·luminà la claredat.
I baixaren les llances i els gonfanons brodats
i s’acometeren amb cor ben temprat,
que les llances trencaren sobre els ausbergs safranats.
En això, vet aquí la barreja de barons ben armats,
que els que els esperaven els han esperonat,
que sobre les trinxeres els han envoltat.
[...]

La prova i fermança de la importància i influència del comte de Foix és el fet, al remat dissortat per a ell, el seu comtat i la seua casa, que apareix citat expressament en el Tractat de Meaux-París (1229) (Veg. Figura 6):

17. guerra als habitants del comtat que es van negar a sotmetre’s, en particular el comte de Foix; qui només podrà ser tractat amb l’aprovació de l’Església; Ramon VII mantindrà durant deu anys les terres confiscades a aquells, amb la destrucció prèvia de les obres defensives; al cap de deu anys, aquestes terres passaran al rei.

Fig. 6. Ratificació del Tractat per Ramon VII.
Parés, Archives nationales, AE-II-230.

Pel Tractat de Meaux-París, signat per Lluís IX de França i Ramon VII de Tolosa, aquest reconeixia la seua derrota davant Lluís IX de França. El Tractat imposa condicions molt aspres. El Tractat consuma la desposseïció d'Occitània davant de França, alhora que demostra, en ser firmat (i imposat i negociat) per la Corona francesa i no pel Papa, que la Croada realment va ser una guerra de conquesta. El Tractat esdevé una gran victòria de la Corona francesa en el procés de la seua penetració en Occitània, que ja havia obligat al sotmetiment del comte Ramon VI per l'anomenada Pau de Sant Gili²⁸, perquè des de la desfeta de Muret (1213), els senyorius occitans encara van poder donar molta guerra i encara en donarà, de fet, després del Tractat²⁹.

Que aparega citat i expressament punit el Comte de Foix en el Tractat de Meaux-París, quan realment no calia, atés que aquest era feudatari del de Tolosa, demostra l'animositat de la Corona francesa contra els senyors occitans als quals els reconeix un poder i una capacitat d'influència que va més enllà de la simple jurisdicció feudal. Ja hem vist sols algunes de les més de 40 citacions referides als comtes de Foix (pare i fill) en la Cançó de la Croada, i com el Comte va tenir intervencions impactants, encara que no

²⁸ J. PAUL, *La paix de Saint-Gilles et l'exercice du pouvoir*, dins *Faire l'événement au Moyen Âge*, edité par Cl. Carozzi et H. Taviani-Carozzi, Aix-en-Provence, PUP, 2007, pp. 147-168.

²⁹ V. MARTINES, *The Treaty of Meaux-Paris (1229), an Early "Decret de Nova Planta"*. *Consequences of the "Law of Conquest" for the Crown of Aragon*, en *History of Catalonia*, eds. A. Cortijo and V. Martines, Hershey, Pennsylvania, IGI Global, 2020, en premsa; V. MARTINES, *La Cançó de la croada contra els albigesos (1r quart del s. XIII) i el Tractat de Meaux-París (1228)*. *Mimesi literària i constància jurídica de la desposseïció d'Occitània*, dins «Scripta», XV, 2020, en premsa.

decisives perquè *alea iacta erat*, al més alt nivell davant el Papa al Concili Laterà. Foix era un comtat estratègic tant per la seua situació estratègica en el control dels Pirineus centrals, com, encara més, pel valor afegit de la seua estratègica capacitat d'influència i poder reconegut per actants polítics i militars de màxim nivell. I tenia la capacitat de no retre's fàcilment a l'invasor franc és i, alhora, de no tenir-ne necessitat. Si ho va fer, va ser per obediència deguda al Papa, com ell mateix té la força, la presència d'ànim i mestresa retòrica de dir-li-ho al Sant Pare en el Concili i de reclamar-li, davant del Capítol, que el Papa ha de tornar-li el seu comtat, sots pena de perdre credibilitat el Papa mateix:

[l. 143]

Jo mateix, poderós senyor, per vostre manament,
 vaig retre el castell de Foix amb les seues fortes muralles,
 i el castell és tan fort que ell mateix es defensa,
 i hi havia pa i vi abundant, i car i forment,
 i aigua clara i dolça sota la roca brollant,
 i la meua gentil companyia amb molt bon armament;
 i no el temia perdre per cap assalt.
 I ho sabia el cardenal, i vol donar-ne fe.
 Si, com jo el vaig lliurar, no més tornat,
 ja ningú no us podrà creure en cap pacte!

Ben pocs, d'entre els poderosos, estan en disposició i situació de dir i reclamar al Papa això. I aquest, no li nega que tinga raó, però no li pot tornar el comtat perquè té pactat amb Montfort i el clergat croat que ha de ser per a ell. Tot i això, el Papat no deixa de reconèixer que és ben incòmode amb les crueltats comeses per Montfort. Després del Concili (1215) i fins al Tractat (1229), Foix és ben actiu amb altres senyors fàidits, i amb els comtes de Tolosa, a resistir contra França. Tot això, la Corona francesa no ho podia ni obviar ni oblidar en establir el Tractat.

L'article 17 del Tractat demostra una altra de les virtualitats nocives d'aquestes capitulacions: estableix que el comte de Tolosa, i, per analogia, la resta de senyors occitans, facen la guerra als seus pars (i propis) per fer-los acceptar el poder de la Corona francesa i, si no l'accepten, per emparar-se dels seus senyorijs; i això només per un termini, a la fi del qual passaran a pertànyer al rei.

2.4. Guy de Cavalló, ploma i espasa. Trobador al servei dels comtes de Tolosa (i provable autor de la segona part de la *Cançó de la Croada*)

Com en vist quant al comte de Foix, després de la desfeta de Muret, el comte de Tolosa va retre el comtat al cabdill de la Croada. El comte de

Tolosa i els seus feudataris van esdevenir faïdits, desposseïts. Van cercar per terra i mar suports, als seus aliats, que encara ho eren; sobretot la Corona d'Aragó i Anglaterra. I van anar a Roma a apel·lar contra la desposseïció davant del Papa, en el Concili Laterà de 1215. No una qüestió menor que en ple desenvolupament de les operacions bèl·liques de la Croada, hi haja una “apel·lació” del comte Ramon VI de Tolosa i el seu seguici a fi que els siga restituït legalment el que han perdut per causa d'una invasió que té poc de *bellum iustum*. Apel·len al més alt nivell, al Papa i en el context d'un Concili –que, a més, resultarà ser molt important per al conjunt de l'Església, el Concili Laterà iniciat el 1215–. A més, l'audiència que els concedeixen són símptoma inequívoc de la gran importància del comtat de Tolosa i del valor afegit del poder percebut que els grans dirigents eclesiàstics i polítics de llavors els reconeixia. En apel·lar al Papa i al Concili, Ramon VI i el seu seguici –amb el comte de Foix com a membre destacat– posen en pràctica un acte de *realpolitik*³⁰. De fet, és una altra forma de lluita política que s'adapta a la realitat derivada de la desfeta de Muret. Lluiten, políticament al Concili, per allò que els senyors occitans expressen, com apareix sovint en la *Cançó de la Croada*, la “Terra”, hiperònim sinònim, en l'obra i en el sentiment dels resistents occitans, de “pàtria”, entesa, no sols literalment, pel gran argument que els porta davant del Concili (“recobrar les terres que foren dels seus pares”, “pàtria”), sinó que té, a més, el valor transcendent afegit de l’“estima pàtria”³¹.

Tenim una prova que aquesta apel·lació al Concili va ser un acte de *realpolitik* en el fet que va caldre que el comte Ramon VI haguera de justificar-ho davant dels seus més propers. En tenim una fermança literària, fins i tot, a l'estil del que els senyors occitans també sabien fer ben bé: lírica trobadoresca; signe inequívoc de l'alta cultura que havia generat el genoma cultural d'innovació i creativitat poètica i cultural que, amb la Croada i la desfeta de Muret, iniciava la seua davallada. El trobador Guy de Cavalhó, molt proper al comte Ramon VI de Tolosa i molt compromés a favor seu i

³⁰ D. ROBERTSON, *The Routledge Dictionary of Politics*, Abindon, Routledge, 2004.

³¹ Veg. alguns exemples dels vora 200 que n'hi ha a la *Cançó de la Croada*: «Carcassona fou presa, així com heu oït. / De tota la terra n'hi ha pertot que han fugit» (l. 34, 1-2), «va dir que la terra, que els croats han conquerit, / vol que tinga de seguida un bon senyor elegit» (l. 34, 10-11), «En això va rebre immediatament / la terra i el país» (l. 35, 23-24), «que rebés la terra, el feu i el país» (l. 38, 3), «Això era de tots la mort i la terra peria» (l. 47, 14), «per tota la terra tal foc s'escampà» (l. 145, 68-78).

en contra de la Croada, compon amb el comte un *partiment* en què Cavalhó li inquireix –quasi podríem dir que, en fer-ho, quasi li retrau– què s'estima més el comte, que siga el Concili Laterà qui li torne el seu comtat, o ser ell mateix qui, en combat, el recupere per la força:

GUI DE CAVAILLON · COMS DE TOLOZA³²
 Senhe·n coms, saber volria
 qual tenriatz per melhor:
 si l'apostoli·us rendia
 vostra terra per amor,
 o si per cavallairia
 la conqueretz ab honor
 suffertan freit e calor.
 Qu'ieu sai be la qual penria
 s'era de tan gran ricor,
 que·l maltraichz torn en legor.

Senhe·n Gui, mais amaria
 conquerre pretz e valor
 que null'otra manentia
 que·m tornes a deshonor.
 Non o dic contra clerchia
 ni m'en esdic per paor,
 qu'ieu no vuelh castel ni tor
 s'ieu eis no la·m conqueria;
 e miei honrat valedor
 sapchan que·l gazains er lor.

Com veiem, la preferència del comte Ramon VI és clara «mais amaria / conquerre pretz e valor / que null'otra manentia / que·m tornes a deshonor», Tanmateix, i això confirma que l'“operació” de l'apel·lació al Concili és clarament *realpolitik*, s'afanya a dir que no parla en contra de l'Església (“clerchia”) i que han de saber-ho els seus valedors («miei honrat valedor/ sapchan») que el guany que puga traure'n, no el vol per a ell.

Aquest *partiment* entre Cavalhó i el comte és un exemple clar i ras de l'ús pragmàtic, d'utilitat, que hom donava a poètica trobadoresca llavors a Occità; posada al servei del govern i de la justificació d'accions de govern i en pro d'ela creació d'estats d'opinió (favorables). Molt d'això, si no tot, té la *Cançó de la Croada* com a raó de ser. I és provable que per això mateix

³² RIALTO, cit.

la part anònima, la segona, la de *laissez* més extenses i millor elaborades, la pro-occitana, i aquella on trobem, per exemple, el report de la intervenció del comte VI i seguici davant del Concili Laterà, siga anònima, i que aquest anonimat no siga casual ni fruit de l'atzar del temps. No fóra desgavell pensar que hom va deixar restar anònima aquesta part, que té molts i molts sentits moments d'epopeia en pro de la resistència de Tolosa i dels senyoriis occitans, de la "terra", contra la Croada, com una conscient manera que el texts fóra sentit com a propi per tots (els resistents), com a un element nucleador i embranzidor de la consciència identitària dels opositors contra la Croada, perquè expressés el sentiment de tothom, com a obra que podia contenir els esforços de tothom. En definitiva, un altre cas de *realpolitik*, aquesta obra.

El trobador va compondre aquest *partiment* cap a 1205-1206, quan el comte havia apel·lat al Papa, en el context del Concili Laterà (iniciat en 1215). En fer-ho, el comte ja posava en pràctica la *realpolitik*, i estava ben confiat en la Cancelleria del comtat de Tolosa i els seus cònsols, ben experts en lleis, ja des què, p.e., en 1149 compongüé el *Codi* provençal.

Cavalhó tenia una relació estreta i de tanta confiança amb el comte Ramon VI que també s'ocupa de fer bons ensenyaments al comte jove, Ramon VII. En tornar de Roma i arribant a Avinyó, capital del marquesat de Provença, també senyoriu dels comtes de Tolosa, on rebran reforços cabdal per continuar la resistència a la Croada. El que Cavalhó diu al comte jove es una mena regiment de prínceps en temps de guerra: per antítesi de la manera de fer que encarna Simó de Montfort, Cavalhó expressa al comte jove que és l'esperança per restaurar Valor i Paratge, que el comte jove ha de ser valent. El jove li respon que serà tan valent que si ho li fóra lleopard, ell li serà lleó:

[l. 154]

[...]

Mossén Guy de Cavalhó, damunt d'un cavall ros,
digué al comte jove: "És arribat el moment
que té gran necessitat Paratge que sigueu dolent i bo,
car el comte de Montfort, que destruí els barons
i l'església de Roma i les predicacions
fan estar tot Paratge humiliat i avergonyit,
que així està Paratge tombat de dalt a baix;
que si per vós no s'alça per sempre restarà desaparegut.
I si Valor i Paratge no es restauren per vós,
serà, doncs, mort Paratge i tot el món en vós.
Puix de tot Paratge sou vera esperança,
o tot Paratge moria o vós sereu valent!"

–“Guy –féu el comte jove–, tinc el cor mol joiós
 per això que m’heu dit i hi faré una breu resposta:
 si Jesucrist em salva la vida i els companys,
 i em ret Tolosa, com jo ho desitge,
 mai no estarà Paratge humiliat ni necessitat;
 que no hi ha en aquest món ningú tan poderós
 que em puga destruir, llevat de l’Església.
 És tan gran el meu dret i la meua raó
 que, si els enemics que tinc són dolents i orgullosos,
 que hom em fóra lleopard, jo li seré lleó!”

Cavalhó és, a més, home d’acció i ben destre. Encarna, com molts trobadors l’idela de la ploma i l’espasa. Una mica més avant, Cavalhó serveix molt bé a les forces del comte de Tolosa en el setge per recuperar Belcaire. En aquest setge el carnatge és despietat. La plaça és estratègica i fins i tot Simó de Montfor arriba per reforçar els croats. Cavalhó lluita molt bé i, en un episodi de la lluita abat un croat en combat a cavall –Cavalhó cavalca un cavall àrab, no és un neòfit, doncs, ni en cavalleries ni en guerra–. Els fets que relata l’obra són coherents amb una guerra acarnissada:

[l. 161]

[...]

En Guy de Cavalhó, damunt d’un àrab,
 va abatre aquell dia Guillaume de Berlit,
 que després penjaren d’una olivera florida.
 Llavors hauríeu pogut veure els que hi foren morts,
 en acabar el combat.

3. Oliver de Termes, un faïdit que va servir tres senyors

El tractament dels faïdits en la *Cançó de la Croada* sempre remarcarà com són de valents, coratjosos i dispuestos. Així ho veiem en un faïdit molt important: Oliver de Termes. Va servir tres senyors: el comte de Tolosa, el rei de la Corona d’Aragó Jaume I el Conqueridor i el rei de França Lluís IX el Sant. En el curs de la seua intensa vida d’armes i diplomàcia, s’oposa a la croada, es refugia a la Corona d’Aragó i hi servirà amb honors, i després tornarà a França «recobrar les terres que foren dels seus pares», en un altre exercici de *realpolitik*.

El pare d’Oliver de Termes i el seu castell apareixen citats sovint en l’obra (l. 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 58). Va perdre el castell pairal, un castell imponent el setge i presa del qual costarà molt d’esforç, vides i recursos a Simó de Montfort. El relat del setge i les dures condicions en què resistiren

els assetjats és èpic, sense aigua, rodejats per enemics ferrenys. De fet, fugen els aliats de Termes, catalans i aragonesos; constatació que la Corona d'Aragó ja havia estava compromesa en el conflicte en ajut dels occitans. Les conseqüències de la presa de Termes van anar més enllà de la pèrdua del castell i del senyoriu per als Termes; va tenir un efecte sobre la moral d'endura dels defensors d'altres molts castells i places occitanes, que van ser abandonades sense resistència a l'loure de la Croada. Tal era la força de Termes i el valor afegit del seu influx sobre els altres senyorius occitans. Caigut Termes, molts no van voler arriscar-se a perdre olt més que el castell, i els abandonaren. El clim d'aquests fragment, pertanyents a la primera part de la l'obra és profrancès i per això remarca, a la fi de la l. 50, que Montfort no va rapinyar les coses de valor ni els diners que portaven les dones de Termes que fugiren:

[l. 50]

Un dijous, de bon matí, en un palau s'ha ficat [Montfort]
amb prínceps i amb barons; i fou el consell pres
d'assetjar Termes, allà amunt al Termenés,
un castell meravellós; però, abans que siga conquerit,
eixiran dels cossos moltes ànimes abans que siga derrotat,
i farà despendre el setge molts marcs i diners,
i haurà guanyat cavalls i palafrens
i moltes altres riqueses i molt bells arnesos,
tant d'una part com de l'altra, com li haurà estat promés
a cadascun i predestinat.

[l. 57]

Senyors, voleu oir com Termes fou pres
i com sa gran poder Jesucrist hi tramés?
L'host estigué assetjant fina a nou mesos,
que l'aigua els faltà [als assetjats], que se'ls ha secat;
tenien prou vi per a dos o tres mesos,
però ningú, sense aigua, no crec que viure pogués.
Després hi hagué una pluja, que m'ajude Déu i la fe,
i hi hagué un gran diluvi, de què llur mal han pres:
en tones i poals molt d'aigua han posat ells.
Amb aquella aigua pastaren i adobaren les menges:
tal disenteria els ha pres que ningú no sap d'on ve.
Consell han pres ells que cadascun se'n fugís
abans que no morissen així desconfesos.
Les dones del castell en la torrassa s'han ficat;
quan va venir la nit fosca, sense que ningú en sabés res,
eixiren del castell sense cap arnés,
que, si no diners, no crec que ningú res portés.

Llavors Raimond de Termes digué que l'escoltessen,
 que ell tornaria dins; i, com que ho feu,
 en aquell lloc, el trobaren els francesos
 i el porten cap allà on el comte Fort [Montfort] és.
 Els altres, catalans i aragonesos,
 s'enfugiren perquè ningú els matés.
 Però el comte de Montfort s'hi mostrà molt cortés,
 que no tolgué a les dones ni el valor d'un pugés,
 ni una moneda de diner.

[58] [p. 140]

Quan es va saber per la terra que Termes han pres,
 tots els millors castells foren desemparats.

La seua vida, com la dels altres faïdits és la història d'una vida torçada per la croada i pel desig de recuperar les possessions perdudes. En aquest cas, però, hi ha el valor d'haver-hi dedicat tota la seua vida. Perdut el fort castell pairal de Termes en mans dels croats, i perdre-hi, a més, son pare, es tracta d'un de tants faïdits que es consagren a la guerrilla per hostigar tan com podien els croats. Marxa a Catalunya, d'on era la seua mare, i coneix Jaume I i el "comte jove", qui serà Ramon VII de Tolosa, que era a l'exili amb el seu pare, el comte Ramon VI, tots els dos, grans senyors, també faïdits. I també hi coneixerà Ramon de Trencavell, vescomte de Carcassona, un dels primers a rebre el colp espençador de la Croada. «Déu ja reconeixerà els seus» que el llegat pontifici va pronunciar per aconsellar a les forces croades com havien de procedir quant a la població local occitana quan entraven a sang i fetge a Carcassona, Besiers i la resta de les places que els oferiren resistència. Trencavell perdrà irremissiblement el seu senyoriu davant el cap mateix de la Croada, Simó de Montfort.

La cort del ja rei Jaume I –qui encara no havia iniciat les seues conquestes meridionals– era un port segur per als faïdits amb l'esperança d'ordir operacions per hostigar els croats i redreçar la situació. Olivier va administrar en nom dels faïdits Ramon VI i VII comtes de Tolosa a la ciutat de Narbona, que es va revoltar contra el bisbe i la Inquisició, evidentment pro croats. Amb Trencavell i un altre remarcable faïdit, Chabèrt de Barbaira, Oliver va fer revoltar les Corberes contra el rei de França i es va agosar a parar setge a la gran Carcassona (1240). Va entrar al servei de Jaume I en la conquesta de Mallorca: ell, faïdit per una croada, prenia part victoriosament en una altra. En premi dels seus serveis, va rebre de Jaume I feus a Mallorca, al Rosselló i al Lauragués. Oliver, però, serà lleial als seus senyors legítims occitans i quan aquests, pels volts de la mitjanja del segle XIII, després de la dinàmica iniciada pel Tractat de Meaux-París, signen

treves o paus estables amb Lluís IX de França, se sotmet també a aquest monarca.

Per analogia al Tractat, els senyors occitans que s’hi sotmeten, cal que demostren la seua “adhesió al (nou) règim” i ha de participar en arriscades operacions militars al servei de la Corona francesa. Oliver ha de prendre la creu i anar a Terra Santa, segons estableix el Tractat de Meaux-París, a mode de penitència (art. 10). Oliver pren part en la Setena Croada, la primera de les dues promogudes per Lluís IX: va lluitar en la defensa de Damietta (1250) com a cap dels ballesters,³³ i Cesarea (veg. Figura 7).

Fig. 7. Combat de ballesters a Damietta (Egipte) durant la Vuitena Croada (1250).
 Oliver de Termes era el cap dels ballesters, per nomenament del rei francès.
Grandes chroniques de France. Bibliothèque Nationale de France,
 Français 2813, s. XIV.

Lluís IX va complir la seua part del Tractat i li va retornar el seu senyoriu de Termes. En tornar a Occitània, Oliver presta un altre servei a Lluís IX dels que estipulava el Tractat de Meaux-París: lluita contra els nuclis de resistència anticroada/antifrancesa i obté la rendició del quasi inexpugnable castell de Querbús (1255). En reconeixement per l’acció, es incorporat a la cort francesa com a una mena d’assessor per als afers de França quant a Occitània, la Corona d’Aragó i Castella. No degué ser gens alié a la preparació del tracta de Corbeil (1258), signat entre Lluís IX i Jaume I, que va perfilar de manera pluralment secular la fita entre França i la Corona d’Aragó. Serà llavors (una mica abans, sembla) que Oliver decidirà servir Déu. En certa mesura és un comportament semblant al de Ramon Llull. Oliver liquida les seues possessions, dona grans sumes a

³³ J. DE JOINVILLE, *Vie de Saint Louis*, édition de J. Monfrin, Paris, Classiques Garnier, 1995.

l'emblemàtica abadia de la Fontfroide (Fontfreda) –de fundació benedictina i de regla del Cistell (regla de Cîteaux) des de 1145–, a la vora de l'Aude, no lluny de la Carcassona; hi va costejar la capella de Sant Bernard (veg. Figura 8). El benefici que féu a aquesta abadia no deixa de ser simbòlic en un cavaller com ell que tanta relació va tenir amb el catarisme, que tant va patir la croada per la qual va ser fàidit i per la qual tant va haver de lluitar per recuperar el seu patrimoni. Val a dir que aquesta abadia es va distingit molt en la persecució del catarisme i en pro de la croada, si tenim en compte que Pere de Castellnou, el llegat papal per la persecució del catarisme prèvia a la croada que va ser assassinat per un familiar del comte Ramon VI de Tolosa i es considera el *casus belli* de la croada, era monjo d'aquesta abadia.

Oliver financia una expedició a Terra Santa (1264). Obté un alt càrrec (senescal) a la cort de Jerusalem (1269) on lluita ferreny contra els sarraïns. Encara prendrà part en la segona croada de Lluís IX, la Vuitena, a Tunis (1270), saldada en un veritable desastre per a la monarquia francesa, com ja hem vist³⁴. Oliver, després de la croada a Tunis, va fer cap a Jerusalem de nou en 1274. Hi figura com a traspassat el 12 d'agost de 1274. No se sap on és soterrat. Hom creu que si no ho va ser a Jerusalem, podria ser a la seua estimada abadia de la Fonfreda³⁵.

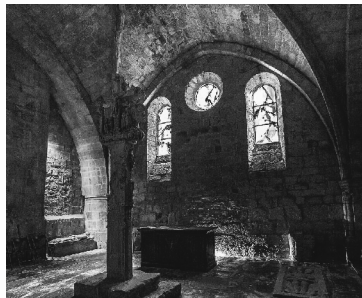

Fig. 8. Capella de Sant Bernard a l'Abadia de la Fontfreda, Aude, Narbona.

³⁴ X. HÉLARY, *La dernière croisade*, Paris, Perrin, 2016.

³⁵ G. LANGLOIS, *Olivier de Termes, Le Cathare et le Croisé (vers 1200-1274)*, Toulouse, Privat, 2001.

Conclusió

En aquest estudi hem analitzat la figura dels faïdits i com va ser la seua lluita per «recobrar les terres dels seus pares». Ho hem fet en establir les conseqüències de la batalla de Muret, que va esdevenir la clau de volta de la Croada. Hem analitzat la qüestió en allò que és contingut en la *Cançó de la Croada contra els albigesos*. El valor afegit d'aquesta obra rau en el fet també es tracta d'un document històric, coetani als fets que reporta, amb una mimesi literària força fefaent en l'exercici de perspectivisme i contrast de punts de vista.

Ens hem basat en la consideració de la vida d'alguns faïdits molt remarcables que, personatges memorables de l'obra, van protagonitzar fets més enllà i després del que conté en el seu text. Aquest personatges són també rellevants personatges històrics. Hem estudiat, per una banda, quatre dels faïdits que apareixen en l'obra i van tenir vides esmerçades a redreçar els efectes de la Croada: els germans Jordà(s) i Pèire Roger de Cabaret; els comtes de Foix, Ramon Roger i Roger Bernat III, pare i fill; i el trobador i cavaller al servei dels comtes de Tolosa, Guy de Cavalhó. D'altra banda, també hem analitzat un altre perfil de *realpolitik* en faïdits que, després de l'aplicació del Tractat de Meaux-París (1229), van començar a tornar a Occitània prèvia acceptació de la sobirania de França, i fins i tot van arribar a tenir càrrecs i situació benestant al servei de la Corona francesa. En aquest hem pres en consideració la figura d'Oliver de Termes.